

400 ÉVE SZÜLETETT EVLIJA CSELEBI, A KÜTAHYAI VILÁGUTAZÓ

Metin Türktüzün

múzeumigazgató,
Kütahyai Régészeti Múzeum

A török történelem egyik legismertebb személyisége, a világutazó Evlija Cselebi (1611–1683) régi kütahyai családból származott. Apja, Derviş Mehmed Zilli az I. Szülejmán és I. Ahmed uralkodása közötti időszakban a szultáni udvar főaranyművese volt, de néhány hadjáratban is részt vett. A Cselebi család Bizánc meghódítása után költözött a kütahyai Zeryen (Maltepe) negyedben álló házából Isztambulba. Itt született és nőtt fel Evlija Cselebi. A szultáni udvar iskolájában kiváló nevelésben részesült, emellett külön kalligráfia-, zene-, testnevelés-, arab- és *Korán*-órákra járt, s *hafız* is lett, azaz fejből tudta, recitálta a *Koránt*.

Saját elbeszélése szerint az apjától és más rokonaitól hallott mesék, legendák és történetek ébresztették fel benne a vágyat, hogy utazzon, világot lásson, megismerje a Föld különböző vidékein élő népeket, kultúrájukat és építészeti alkotásaikat. A végső indítást egy álmától kapta. Hét évtizedes életéből mintegy fél évszázadot töltött azzal, hogy az Oszmán Birodalom tájain, illetve néhány közeli országban utazgatott, s részletesen leírt mindent, amit a bejárt helyeken tapasztalt. *Seyahatname* (*Utazások könyve*) címmel ismertté vált tízkötetes műve mind terjedelme, mind tartalma szempontjából egyedülálló helyet foglal el az útirajz-irodalomban.

A szakértők nagy része „kora rendkívüli írójának és művének” tekinti Evlija Cselebit, illetve munkáját. A tudomány és az irodalom világában egyaránt jól ismert *Utazások könyvé*-vel a szerző korának tanújaként vezet bennünket a 17. századi társadalom mindennapjainak világában.

Evlija Cselebi korának rendkívüli figurája. Tevékenységével elnyerte az udvari körök elismerését, minek folytán igen fontos feladatokat kaphatott volna, belőle azonban hiányzott a hivatali emelkedés iránti vágy, s a kényelmes, nyugodt élet helyett inkább a maga választotta utat járta. Életét az utazásnak és tapasztalásnak szentelve, az így nyert tudást a látottak lejegyzésével az utána következő generációk kincsévé tette.

Az általa bejárt és részletesen leírt helyek nagy része akkor az Oszmán Birodalomhoz vagy ahhoz közeli országhoz tartozott, ma azonban ezek közül jelentékeny területek más országok határai között fekszenek. Evlija Cselebi és műve már csak ezért is nemzetközi értéket képvisel.

Születésének 400. évfordulója alkalmából az UNESCO a 2011. esztendőit Evlija Cselebi-évnek nyilvánította. Minthogy az *Utazások könyvé*-ben több helyütt is szó esik Kütahyáról és a szerzőnek a család származási helye iránti szeretete és vágyakozása is kicsendül a sorok

közül, a város vezetői elhatározták, hogy Evlija Cselebi személyét és szellemiségét kifejező emléket állítanak számára. Kütahya önkormányzata megbízásából, a Kulturális és Idegenforgalmi Minisztérium anyagi támogatásával készült el Mustafa Kemal Altınsoy szobrászművész nyolc és fél méter magas alkotása, amely a földgolyó tetején, lovon ülve ábrázolja Cselebit. Az emlékművet a világot utazóhoz méltó helyen, az új buszpályaudvar mellett állították fel. Ünnepélyes avatására 2011. március 23-án került sor.

Az emlékévk alkalmából 2011. március 23. és 26. között Kütahyában nemzetközi Evlija Cselebi Szimpóziumot rendeztek azzal a céllal, hogy bel- és külföldön egyaránt széles tömegek figyelmét hívják fel a nagy utazó történelmi szerepére, ugyanakkor alakjának tudományos vizsgálatával Törökország kultúrtörténeti jelentőségére is fényt vessenek. Törökországi és külföldi egyetemekről negyvenhárom szakember érkezett, hogy beszéljen a neves utazó, tudós, történész és író munkásságára vonatkozó kutatásairól. Történettudományi, néprajzi és nyelvészeti, valamint interdiszciplináris vizsgálatokkal elemezték Evlija Cselebi történelmi alakját, az *Utazások könyvé*-nek írásos forrásait, a mű jelentőségét és azt, hogy miképpen tükröződnek benne a 17. századi Oszmán Birodalom földrajzi, politikai, társadalmi, katonai, gazdasági, demográfiai és kulturális viszonyai, s szó esett Kütahya és Evlija Cselebi kapcsolatáról is.

A szimpóziumon Prof. Dr. Abdül Aziz Mohamed Awadallah (Kairói Egyetem, Egyiptom), Prof. Dr. Ahmet Adil Tirpan (Selçuk Egyetem, Konya), Aida Begic (Bosznia-Hercegovina), Prof. Dr. Ali Akar (Muğlai Egyetem), Prof. Dr. Bekir Karlığa (Bahçeşehir Egyetem), Prof. Dr. Caroline Finkel (Sabancı Egyetem), Prof. Dr. Ejder Okumus

(Osmangazi Egyetem, Eskişehir), Prof. Dr. Erdoğan Boz (Osmangazi Egyetem, Eskişehir), Prof. Dr. Fuat Yöndemli (Selçuk Egyetem, Konya), Prof. Dr. Gürer Gülsevin (Égei Egyetem, Izmir), Prof. Dr. Hayati Develi (Isztambuli Egyetem), Prof. Dr. Jean-Louis Bacque-Grammont (Franciaország), Prof. Dr. Mehmet Aydın (Május 19. Egyetem, Samsun), Prof. Dr. Mehmet Ölmez (Yıldız Műszaki Egyetem), Prof. Dr. Mine Mengi (Çukurova Egyetem), Prof. Dr. Mirahanim Nuriyeva (Bakui Kaukázus Egyetem, Azerbajdzsán), Prof. Dr. Muhittin Eliaçık (Kırıkkalei Egyetem), Prof. Dr. Musa Duman (Fatih Sultan Mehmet Egyetem), Prof. Dr. Mustafa Kaçan (Marmara Egyetem), Prof. Dr. Mustafa Özkan (Isztambuli Egyetem), Prof. Dr. Semih Tezcan (Bilkent Egyetem), Doç. Dr. Fikret Turan (Manchesteri Egyetem, Anglia), Doç. Dr. İsmail Taşpınar (Marmara Egyetem), Doç. Dr. Mehmet Karakuyu (Fatih Egyetem, Isztambul), Doç. Dr. Mehmet Rıhtım (Bakui Kaukázus Egyetem, Azerbajdzsán), Doç. Dr. Slobodan İlić (Kelet-Földközi-tengeri Egyetem, Észak-Ciprusi Török Köztársaság), Dr. Amina Siljak Jesenkovic (Bosznia-Hercegovina), Dr. Aysenur Sır (Uşaki Egyetem), Dr. Bahtiyar Aslan (Muğlai Egyetem), Dr. Cüneyt Akın (Afyon Kocatepe Egyetem, Afyonkarahisar), Dr. Ilalid Tadmori (Libanoni Egyetem), Dr. Hasna Mahmoud (Nemzetközi Egyiptomi Egyetem, Kairó), Dr. İbrahim Hakan Dönmez (Gazi Egyetem), Dr. Kadir Güler (Dumlupınar Egyetem, Kütahya), Dr. Mehmet Nuri Uygun (Marmara Egyetem), Mustafa Özçelik (Kütahya), Dr. Nuran Tezcan (Bilkent Egyetem, Ankara), Dr. Sabri Hammami (Kairói Egyetem, Egyiptom), Dr. Sewsan Tadmori (Libanoni Egyetem), Dr. Sonel Bosnalı (Namık Kemal Egyetem, Tekirdağ), Dr. Yusuf Akçay (Yıldız Műszaki

Egyetem), Nihad Kresevljakovic (Bosznia-Hercegovina) és Erol Zubcevic (Bosznia-Hercegovina) tartott előadást.

A szimpózium rendezését a Kulturális és Idegenforgalmi Minisztérium, az UNESCO Törökországi Nemzeti Bizottsága, a Kütahyai Kormányzóság, a Kütahyai Önkormányzat,

a Kütahyai Kereskedelmi- és Iparkamara és a Kütahyai Turisztikai Alapítvány anyagi támogatása tette lehetővé.

(Tasnádi Edit fordítása)

Kulcsszavak: *Evlija Cselebi, világotazó, évforduló, Kütahya, szimpózium*

75 ÉVES AZ ANKARAI EGYETEM HUNGAROLÓGIA TANSZÉKE, az évforduló kapcsán emlékezünk az alapítóra, RÁSONYI LÁSZLÓRA

Kovács Nándor Erik

könyvtáros,
MTA Könyvtár, Keleti Gyűjtemény
knandor@mtak.hu

Rásonyi László (1899–1984) tudós turkológus, nyelvész, többszöri tanszékvezető, osztályvezető, zeneértő és -művelő; mindez csak néhány hivatásának számos oldala közül, amelynek kapcsán személyesen vagy munkásságán keresztül megismerhettük, illetve megismerhetők.

Liptószentmiklóson (Liptovský Mikuláš, Szlovákia) látta meg a napvilágot 1899-ben, a Hunyad megyei Kőrösbányán (Baia de Criș, Románia), ezt követően Mezőtúron folytatta tanulmányait, majd miután 1917-ben leérettségizett, a Budapesti Tudományegyetemen török filológiát hallgatott Németh Gyulától, aki nagy hatással volt irányultságának alakulására, emellett magyar nyelvészetet, és történelmet tanult. Turkológiából, magyar nyelvészetből és történelemből *summa cum laude* doktorált 1921-ben.

1922-től jelentek meg publikációi. Az Akadémián a könyvtár gyakornokaként, majd könyvtárnokaként dolgozott. 1924-től több ösztöndíjjal külföldi tanulmányutakon vett részt Berlinben, Helsinkiben, Athénban és Isztambulban. 1932-ben Feridun-ösztöndíjjal

nyílt lehetősége későbbi, onomasztikai kutatásainak megalapozására, amely a turkológia tágabb körén belül fő kutatási területévé vált.

Rásonyi László munkássága, érdeklődése a turkológiához kötődik, ezzel együtt azonban a törökség, illetve a török–magyar kapcsolatok kutatásának széles, több tudományterület körén átívelő mezsgyéjét érinti. Bár fő területe, ahol a legtöbbet alkotott, kétségtelenül a turkológia volt, amely mellett a történelemmel együtt egyetemi éve alatt kötelezte el magát, a török nyelvészet mellett érthetően a nyelvkutatás történeti vetülete révén a történelmi szálak és – már kevésbé szükségszerűen – a törökség zenei öröksége, magyar vonatkozásai is foglalkoztatták.

Rásonyi Lászlónak nemcsak érdeklődési területei, hanem a tudományos életben betöltött sokoldalú szerepvállalása is rendkívül színes, gazdag és erős hivatástudatról árulkodó életpályát rajzol. Távoll állt tőle a szobatudós életvitele, s persze a 20. századi magyar történelem viharos fordulatainak kényszerei alatt és a kényszereket mindig rejtve kísérelő lehetőségeknek köszönhetően is mozgalmas